

KARTUIS VAN HERNE

1. HISTORISCH OVERZICHT VAN DE INSTELLING

Willem II, heer van Edingen, vatte al in 1307 het plan op een klooster op te richten nabij de Onze-Lieve-Vrouwekapel te Herne. In 1314 verkreeg zijn opvolger Willem III van de bisschop van Kamerijk de toelating een kluis te bouwen op deze plaats. Het werd de eerste kartuizer instelling in de Nederlanden. De eerste religieuzen kwamen uit Valencijs, Noyon en Sint-Omaars. Het klooster kende een periode van hoge bloei in de 15de eeuw gedurende dewelke nieuwe gebouwen werden opgetrokken, terwijl meerdere religieuzen uit dit huis bekendheid verwierven als auteurs, kopiisten of geestelijke leiders. Maar vanaf de 16de eeuw deemsterde het klooster langzaam weg zowel ten gevolge van de godsdienstonlusten en de oorlogen als door de minder strakke discipline. Het werd opgeheven door Jozef II in 1783. De gebouwen werden verkocht en twee jaar later, met uitzondering van de kerk die een tijd lang als parochie diende. Zij werd afgebroken in 1823. Het vroegere gasthuis en een monumentale schuur blijven nog over.

BIBLIOGRAFIE:

Monasticon belge, dl. IV, 6, p. 1429-1456; DE GRAUWE J., *Kartuizen in de Nederlanden 1314-1796*. *Klein monasticon* (...), in GRUIJS A., *De Kartuziers en hun Delftse klooster*, p. 168-171; GRUIJS A., *Cartusiana*, dl. II, p. 266-267; DE GRAUWE J., *Historia cartusiana belgica*, p. 10-38; GOFFIN B., *Les six premières chartreuses de Belgique au XIVe siècle*, p. 35-48

Men raadplege eveneens:

VAN COUWENBERGHS E., *De l'établissement d'une succursale dans l'église des chartreux à Hérinnes*, in A.C.A.E., 1887, 3, p. 206-213; WAYEMBERGH K.L., *Kort overzicht der geschiedenis van het Kartuizerklooster te Herne*, in *Eigen Schoon*, 1911, 1, p. 65-70; MAHY L., *Un livre censier de 1421*, in A.C.A.A., 1933, 19, p. 41-45; BILLIET R., *Een verdwenen Mariabedevaartplaats te Herne*, in E.S.B., 1934, 17, p. 167-168; DE ROY W., *Willem Absel van Breda, Karthuiszer*, in O.G.E., 1938, 12, p. 71-87; DU MOUSTIER B., *Het tractaat "De parvulo et agno" van de Kartuiszer Laurentius van Musschezele*, in O.G.E., 1952, 26, p. 203-211; TEMPERMAN H., *Les derniers jours de la chartreuse d'Hérinnes*, in A.C.A.E., 1965, 14, p. 101-124;

ROEYKENS A., *Inleiding tot de geschiedenis van het Kartuizerklooster te Herne*, in O.L.E.O., 1975, 3, p. 236-238; IDEM, *Is de eerste vertaling van de Bijbel in Middelnederlands proza, vervaardigd in de jaren 1360-1384, het werk van een monnik van het kartuizerklooster van Herne?*, in O.L.E.O., 1977, 5, p. 169-176; DHOEVE A., *Jan van Ruusbroec bij de Karthuizers te Herne*, in O.L.E.O., 1978, 6, p. 1-12; VRANCKEN J., *Gillis Sterckx van Lennik meer dan 20 jaar procurator van de kartuis te Herne*, in O.L.E.O., 1982, 10, p. 152-155; *De Karthuizers te Herne, 1314-1783. Tentoonstelling (...) Herne, Gemeentehuis, 21 mei-5 juni 1983*, Galmaarden, 1983; TEMPERMAN H., *De Hernse kartuis ... een somber verhaal*, in *Brabant*, 1983, nr. 2, p. 2-9; VAN ONGEVAL J., *De kartuis van Herne* (Vlaamse Toeristische Bibliotheek, 293), Antwerpen, 1983; HENDRICKX F., *De Kartuiers en hun klooster te Zelem, Diest*, 1984, p. 23 en *passim*; BERNAER G., *Bijdrage omtrent de Kartuis te Herne. De donaat Josephus De Vroede*, in O.L.E.O., 1985, 13, p. 52-55; IDEM, *De oudst bewaarde kalender der kartuizers te Herne*, in O.L.E.O., 1986, 14, p. 245-247; SCHRIJE K., *Het Kartuizerklooster van Herne (1314-1534). Een prosopografische studie*, Edingen, O.L.E.O., 1997.

2. INLICHTINGEN BETREFFENDE HET ARCHIEF

a. Bestand Kerkarchief Brabant¹⁸⁰

documenten van 1314 tot 1801 (0,40 strekkende meter)
nummers 14.206^{bis}-14.218, 20.430²⁻¹²

Het overblijvend deel van het archief van de kartuis van Herne is zeer verspreid. De oorkondeverzameling is verdwenen. De beheerders van de goederen van het klooster na de opheffing in 1783 hebben blijkbaar het archief niet overgedragen aan de centrale administratie. Enkele stukken kwamen op het Rijksarchief terecht in de loop van de 19de eeuw.

¹⁸⁰ Zie ook de nrs. 26.635-26.637 van het K.A.B. betreffende de parochiedienst in de vroegere kartuizerkerk, vanaf 1785.

- 14.206^{bis}: fotokopie van het tweede deel van een cartularium bewaard in het British Museum (hs. add. 25.056) (documenten van 1303 tot 1439)
- 14.206³: fotokopie van de bundel ten behoeve van de Kartuis van Herne, bewaard in de Bibliothèque de l'Arsenal te Parijs (nr. 1124), 15de-17de eeuw¹⁸¹
- 14.206⁴: los blad uit het cartularium nr. 14.206⁵ hieronder
- 14.206⁵: eerste deel van een cartularium van de 15de eeuw (documenten van 1212 tot 1436)¹⁸²
- 14.206⁶: *Capitula generalia Carthusiae* (1416-1442)¹⁸³
- 14.207: cijnsboek, 1357
- 20.430²: rekeningen van de prior (1483-1492)
- 14.208-14.210: manualen van celen en renten (15de eeuw-1530)
- 14.211-14.213, 20.430³⁻⁶: goederenbeheer (1638-18de eeuw)
- 14.214: ontvangstboek van goederen en renten (1777-1787)
- 14.215-14.216, 14.218, 20.430⁷⁻⁹: goederenbeheer van het opgeheven klooster (1783-1793)
- 14.217, 20.430¹⁰: parochiekerk (1785-1788)
- 20.430¹¹⁻¹²: dokumenten van na de opheffing (1794-1801)

b. Archief van de instelling in andere bestanden of op andere plaatsen¹⁸⁴

A.R., *Handgeschreven kaarten en plattegronden*:

- nr. 1023: gezicht van het klooster en kaart van de gronden, 1760
- nr. 1024: kaart van de eigendommen van het klooster te Herne, 1760

Koninklijke Bibliotheek (Brussel), Handschriftenkabinet:

- nrs. 13.753-13.754: kopie van de 17de eeuw van de kroniek van het klooster door Arnold Beeltricens en Jan Ammonius (omstreeks 1485-1534)
- nrs. 21.536-21.540: obituarium van de 15de eeuw met kopies van oorkonden betreffende de weldoeners

¹⁸¹ Deze bundel bevat een lijst van de relikwieën, twee obituaria en akten betreffende de weldoeners.

¹⁸² Eertijds bewaard in de K.B. (Brussel), hs. 18.202.

¹⁸³ Eertijds bewaard in de K.B. (Brussel), hs. II 1959.

¹⁸⁴ Verwijzingen naar enkele documenten van de centrale instellingen bewaard op het A.R., betreffende de kartuis van Herne worden vermeld in het *Monasticon belge*, dl. IV, 6, p. 1430 en door DE GRAUWE J., *Historia cartusiana belgica*, p. 24-25.

nr. III 1344: biografische lijst van de priors van Herne (1313-1747)¹⁸⁵

De Koninklijke Bibliotheek bewaart eveneens vier handschriften afkomstig uit de bibliotheek van deze kartuis (cfr. *Monasticon belge*, dl. IV, 6, p. 1432 en DE GRAUWE J., *Historia cartusiana belgica*, p. 29).

British Museum (Londen), hs. add. 25.056: tweede deel van het cartularium van de kartuis¹⁸⁶

Bibliothèque de l'Arsenal (Parijs), ms. 1124: bundel van de kartuis van Herne¹⁸⁷

Archives de l'État te Bergen: documenten met betrekking tot de heerlijke renten in bezit van de kartuizers van Herne te Gages¹⁸⁸; cfr. *Monasticon belge*, o.c., p. 1430 en DE GRAUWE J., o.c., p. 25.

Bibliothèque publique de la Ville de Mons, hs. 629-630: kopie van de kroniek van A. Beeltricens en J. Ammonius.

A.A.M.: cfr. VAN DE WIEL C., *Kartuizerdocumenten* (...), p. 379.

Microfilms:

Het A.R. bewaart volgende microfilms:

mfm 1049: tweede deel van het cartularium bewaard in het British Museum (hs. add. 25.056)

mfm 1128: bundel van de kartuis bewaard in de Bibliothèque de l'Arsenal te Parijs (nr. 1124)

¹⁸⁵ Eertijds bewaard op het A.R., *Kerkarchief*, nr. 14.206.

¹⁸⁶ Waarvan fotokopie (K.A.B. nr. 14.206^{bis}) en microfilm (nr. 1049) bewaard op het A.R.

Een microfilm van dit cartularium berust eveneens in de K.B. (nr. 4473).

¹⁸⁷ Waarvan fotokopie (K.A.B. nr. 14.206³) en microfilm (nr. 1128) bewaard op het A.R.

¹⁸⁸ Prov. Henegouwen, afhangend van Brugelette sinds 1975.

3. TOEGANGEN

a. Inventarissen (A.R., Kerkarchief):

d'HOOP, dl. IV (nrs. 14.207-14.218) en dl. V (nrs. 20.430²⁻¹²)

Voor de concordantie tussen de nummers van de vroegere klassering van de 19de eeuw en de huidige nummers van het K.A.B., zie:

* WOUTERS F., *Inventaire des archives des couvents supprimés de la province de Brabant*, dl. III (Inventaris van de 1ste afdeling, nr. 152)

b. Bronnenuitgaven:

MIRAEUS en FOPPENS, *Opera diplomatica*, dl. III, Leuven-Brussel, 1723, p. 433 en 157 (oorkonden van 11 december 1328 en 1 februari 1329); A.H.E.B., 1880, 16, p. 318 (oorkonde van 1 februari 1329); VAN DEN GHEYN J., *Note sur quelques manuscrits de la chartreuse de Hérinnes-lez-Enghien conservés à la Bibliothèque royale de Bruxelles*, in A.C.A.E., 1907, 6, p. 28-42 (uitgave van het obituarium van de 15de eeuw bewaard in de K.B., hs. 21.536-21.540); A. BEELTRISENS en J. AMMONIUS, *Chronique de la Chartreuse de la Chapelle à Hérinnes-lez-Enghien*, uitgegeven door E. LAMALLE (*Bibliothèque de la R.H.E.*, 8), Leuven, 1932 (publiceert het handschrift 13.753-13.754 bewaard in de K.B. en reproduceert veertien oorkonden uit het cartularium van het K.A.B. nr. 14.206⁵ en de cartularia van Londen en Parijs hierboven vernoemd); GOFFIN B., *Les six premières chartreuses de Belgique au XIVe siècle (...)*, Salzburg, 1991, p. 210-211 (geeft de stichtingsoorkonde van 1314 opnieuw uit, die voor een eerste keer gepubliceerd was door E. Lamalle in 1932); DE GRAUWE J., *Capitula generalia cartusiae, 1416-1442. Archives générales du Royaume, Bruxelles, n° 14.206/6 (formerly Bibliothèque Royale de Belgique, Bruxelles, Ms. II 1959)*, (*Analecta Cartusiana*, 100/24), Salzburg, 1994 (publiceert de tekst van de algemene kapittels, afkomstig uit de kartuis van Herne, nu bewaard in K.A.B. 14.206/6 en vroeger in de K.B.)¹⁸⁹

¹⁸⁹ Deze tekst was reeds bestudeerd maar nog niet uitgegeven door DE JONG H., *The cartae cartusianae* (Brussels Royal Library Ms. II 1959), in *Kartäuserregel und Kartäuserleben* (*Analecta Cartusiana*, 113/4), Salzburg, 1987, p. 1-30.